

Kerkkroon, 't Veldhoen, Wiessenburg en Den Haring

Onze speurtocht naar de verdwenen buitenplaatsen, die de oostoever van de Angstel in vroeger tijden hebben gesierd, naar het zuiden voortzettend, komt allereerst **Kerkkroon** in ons vizier, waarna **'t Veldhoen**, **Wiessenburg** en **Den Haring** volgen. Aan de zuidzijde werd **Den Haring** begrensd door het gelukkig nog bestaande **Valkenheyning**, grenzend aan de landscheiding met het gerecht Loendersloot. (Afb. 1.) De bijbehorende landerijen lagen, voorzover zij aan de tuinen van de landhuizen aansloten, in de polder Oostzijds, vanaf de Angstel gerekend, ofwel tot de Wetering, maar meestal tot over de Indijk *te halver sloot*. De 19de eeuwse rechtlijnige doorsnijdingen van de, vanuit de meanderende Angstel ontwikkelde verkavelingsstructuur, die de spoorlijn (tweede kwart 19de eeuw) en het Amsterdam-Rijnkanaal (laatste kwart 19de eeuw) veroorzaakten, hebben soms ingrijpende gevolgen gehad voor de mogelijkheden tot het behoud van een agrarische functie voor de bij de buitenplaatsen behorende boerderijen. De in de zeventiger jaren van de vorige eeuw uitgevoerde ruilverkaveling vormde het sluitstuk van de geleidelijke veranderingen.

De ontstaansgeschiedenis van de vier genoemde buitenplaatsen is door het ontbreken van Abcoude archivalia van vóór 1672 lastig te achterhalen. De archieven van het Gerecht Abcoude-Baambrugge zijn in het rampjaar 1672 verloren gegaan; zij beginnen daardoor eerst in 1682. Van **Den Haring**, **'t Veldhoen** en **Kerkkroon** is het vrijwel zeker dat deze buitenplaatsen in het rampjaar 1672 reeds bestonden; de architectuur, zoals deze blijkt uit de gravures die zijn opgenomen in het boekwerk *Hollands Arcadia* van A. Rademaker uit 1729/'30 maakt dit duidelijk. Van **Wiessenburg** is daarin geen gravure opgenomen, terwijl het toch als belending reeds in 1700 wordt getoond op de kaart van Gerrit Drogenham, waarvan een gedeelte in Afb. 1 is weergegeven.

Kerkkroon, later Kroonenstein

Deze verandering van naam heeft in de jaren rond 1800 plaats gevonden; op de hekpilaren staat **Kroone Steyn**.

De ontstaansgeschiedenis van **Kerkkroon** is, zoals gezegd, lastig te achterhalen. Aan de archivalia van na 1682 kan ontleend worden dat *seeckere Gosewijn de Cocq, gehuwd met Aletta van de Veen, wonende te Amsterdam, in 1687 Kerkkroon koopt met*

Afb. 1. Kaart van Gerrit Drogenham, zuidelijk gedeelte van Gerecht Abcoude-Baambrugge.

23 mergen lant, erf en tuin voor f 8.500,-. Gosewijn koopt de buitenplaats van de gezamenlijke erfgenamen van Dionys Bailli en diens echtgenote, Johanna van Beringen, beiden overleden.¹ Dionys Bailli behoorde tot een geslacht dat in het gebied ten zuiden van onze omgeving geworteld was.

De architectuur van **Kerkkroon** (Afb 2.) laat zich vergelijken met het gebouw van **Paddenburg**, (Afb 3.) waarvan wij door een jaartalsteen in de gevel het bouwjaar kennen: 1664. De details wijken enigszins af, maar geven geen aanleiding de bouw eerder of wellicht later dan 1664 te stellen; veiligheidshalve kan het zesde decennium van de 17de eeuw als bouwperiode worden aangenomen.

Merkwaardig is wel dat de hoofdingang zich niet duidelijk manifesteert. Hoewel in het rechter deel van de voorgevel één, mogelijk zelfs twee, kleinere ramen zijn getekend, die een ingangspartij zouden kunnen markeren, lijkt de ruimte daartussen onvoldoende voor een hoofdingang. Wellicht zou deze ingang aan de rechterzijde om de hoek kunnen worden gevonden, maar dat zou zeer ongebruikelijk zijn. Weliswaar bood de bouw in het buitengebied grotere

Afb. 2. De Kerkkroon, toebehorende mejuf. 'de Weduwe Philips van Kemmena'. (Holl. Arcadia nr. 88)

vrijheden dan in de stad, waar de straat de enige benadering was en derhalve de voorgevel de enige plaats voor een toegangspartij, maar zeker in de beginperiode van het buitenhuis was het aanbrengen van ramen in de zijgevels de belangrijkste toegepaste vrijheid.

De achtergevel was daardoor minder belangrijk en bood gelegenheid voor een connectie met bijgebouwen.

In de Vechtstreek, waar weg en rivier genoeg tussenruimte boden voor het situeren van een buitenhuis met tuinen, was dat anders waardoor twee voorgevels konden worden geconcipeerd, zowel naar de weg, als naar de rivier.

Hoe het ook zij, het gebouw van **Kerkkroon**, zoals het zich op Afb. 2 aan ons voordoet, straalt een zekere ongenaakbaarheid uit, terwijl uit de archieven onvoldoende aanwijzingen over Dionys Bailly naar voren kwamen om te veronderstellen dat deze typering ook op hem als bouwheer van toepassing was. Hij werd geboren in 1587 en is in 1613 voor de eerste maal getrouwd Hij behoorde

Afb. 3. Paddenburg. (Holl. Arcadia nr. 84)

tot een geslacht, dat in het gebied rond Utrecht geworteld was, maar door de aanleg van het Zand en Jaagpad en, vrij snel daarna, de totstandkoming van een geregelde dienst per trekschuit, werd de verbinding met onze omgeving ook vanuit Utrecht belangrijk verbeterd.

De gezamenlijke erfgenamen van Dionys Bailli en zijn echtgenote, Johanna van Beringen verkochten zoals reeds gemeld dit buiten met alle meubilair in 1687 aan Gosewijn de Cocq voor *f*8500. Hierbij zij nog aangetekend dat in 1685 de boerderij **Nieuwendijk**, direct aanpalend aan de zuidzijde van de buitenplaats **Langverswegen**, bezit was van zekere advocaat Cocq, doch hiermee is voorshands geen relatie duidelijk geworden.²

Ook het geslacht De Cocq wortelt in het midden van het land en komt dan vaak voor met een toevoeging als:

De Cocq van Heeswijk, van Neerijnen, van Hemert en meerdere andere. Een relatie met deze geslachten uit de 14de en de 15de eeuw met de familie van Gosewijn de Cocq is uit de archivalia echter niet naar voren gekomen.³

De familie De Cocq bijna een eeuw eigenaar

Doordat in de familie De Cocq vererving in rechte lijn van afstamming plaats vond, zijn daarvan, althans in de gerechtelijke archieven van Abcoude-Baambrugge, weinig blijken aangetroffen. Voor het eerst in 1741, wanneer het extract van een akte van een Amsterdamse notaris in de dorpsdossiers wordt opgenomen, is het mogelijk de voortgang nader te reconstrueren.⁴ Uit deze akte kan geconcludeerd worden dat de buitenplaats is vererfd van Gosewijn de Cocq op zijn dochter Maria de Cocq (16.-1742), die de volledige beschikking over huis en landerijen had verkregen. In een akte van bekendheid, uit 1759, wordt te dien aanzien gesteld dat Maria de Cocq het enig overgebleven kind was van Gosewijn de Cocq en zijn echtgenote⁵ Een zoon was op nog minderjarige leeftijd overleden.

Maria de Cocq is tweemaal met Amsterdamse kooplieden getrouwd geweest, eerst met Hendrik Momber, die haar twee dochters naliet, en voor de tweede maal met Philippus van Kemmena, van wie zij opnieuw weduwe werd, hetgeen ook blijkt uit het bijschrift bij Afb. 2.

Blijkens het testament van Maria de Cocq uit 1741 zijn haar twee dochters getrouwd, respectievelijk Gosewina Maria Momber (1698-1775) met Bartholomeus van den Santheuvel (1692-1770) en Henrietta Catharina Momber met Louis Assenborgh. De beide schoonzons werden aangewezen als executeurs testamentair.

Tot de boedel behoorden behalve obligaties, de buitenplaats en een huis op de Gelderse kade tussen de Boomsloot en de Ridderstraat.⁶

Na haar overlijden in 1742 werd de buitenplaats toegedeeld aan de jongste dochter uit haar eerste huwelijk Henrietta Momber voor een bedrag van f 13.000,- zulks in mindering van haar erfdeel, doch zij zag daarvan af. Ook de oudste dochter, waarmee overigens in der minne gedeeld werd zag van de buitenplaats af. Uit het tweede huwelijk van Maria de Cocq waren geen kinderen voortgekomen.

Het hierboven gememoreerde testament van vrouwe Maria de Cocq behelst nog een bijzondere bepaling: *Nog begeerde de testatrice dat juffrouw Nevius, zoo lange dezelve zal willen, op de voornoemde buijtenplaats zal moeten wonen voor de somma van f 250,-'s jaars, mits dat dezelve die buijtenplaats zal moeten onderhouden als een ordentelijk huurder ten zijnen kosten verplicht is te doen.*

Eerst in 1759 komt het tot een boedelscheiding tussen de beide dochters van Maria de Cocq, waaruit opnieuw blijkt dat de dochter, aan wie de buitenplaats was toegedacht ten laste van haar erfportie, daarvan afzag, zo ook haar zuster, zodat e.e.a. tot een verkoop zou moeten leiden Voor het overige is de scheiding

tussen de beide dochters evenredig en finaal. Over de huurster wordt niet meer gerept; maar men is dan al weer 18 jaar verder.⁷ Wel wordt dezerzijds verondersteld, dat de buitenplaats vele jaren verhuurd is geweest, hoewel huurcontracten in de gerechtelijke archieven noch in de notariële dossiers werden aangetroffen.

Andere eigenaren

Het heeft er alle schijn van dat de familie De Cocq enigszins ambivalent stond tegenover het bezit van de buitenplaats: géén van beide dochters wenste de plaats uit de boedel van hun moeder over te nemen, terwijl anderzijds verkoop vooralsnog uitbleef. Deze verkoop geschiedt uiteindelijk pas in 1776 door kleinkinderen van Maria de Cocq – o.a. de naar zijn vader genoemde Bartholomeus van den Santheuvel jr.- aan Willem Huijghens, (1714-'86), heer van Honcoop, burgemeester van de stad Amsterdam, voor *f* 16.600,-.⁸ Ook van het beheer van de plaats door burgemeester Huijghens zijn geen gegevens aangetroffen en 10 jaar later werd een estimatie verricht ten behoeve van *liniae collateralis*, (*f*10.000,-) waaruit blijkt dat burgemeester Huijghens is overleden zonder kinderen na te laten.⁹

In 1789 werd opnieuw een estimatie opgemaakt wegens het overlijden van Elisabeth Boendermaker (1719-'88), weduwe van mr. Willem Huijghens, waarbij de waarde van de buitenplaats werd bepaald op *f* 11.000,-.

De boedelscheiding van wijlen Willem Huijghens en Elisabeth Boendermaker dateert van 1791, waarbij de buitenplaats vererfde op de kinderen van Antonia Huijghens, een reeds overleden zuster van burgemeester Huijghens. Nog dezelfde dag sloten deze kinderen, Agneta Afriana Catharina baronesse van Pabst en haar broer Johan Mauritz, *zijnde de enige nog levende nakomelingen van wijlen Vrouwe Antonia Huijghens in haar huwelijk verwekt door mede wijlen de Hoog-WelGeb Heer Rudolph Willem Baron van Pabst, Heere van Wolfsweerde etc.etc.* burgemeester en raad van de Stad Wageningen, een overeenkomst waarbij de buitenplaats, dan **Kroonenstein** geheten, toegedeeld werd aan Agneta, de baronesse, terwijl haar broer een pakhuis verwierf; het verschil in waarde werd middels effecten vereffend.¹⁰

Het geslacht van Pabst behoort tot de zogenaamde oude adel, zulks in tegenstelling tot de personen die door koning Willem I en daarna in de adelstand werden verheven, die tot de nieuwe adel worden gerekend. Het was evenwel koning Frederik van Pruisen die in 1712 bij diploma Johann Hendrik von Pabst en diens oom Johann Mauritz erkende als behorende tot de Pruisische adel. In overeenstemming daarmee werd in 1815 Johan Mauritz van Pabst, vrijheer van Wolfswaard, heer van Bingerden en Hoencoop, broer van Agneta, benoemd in de ridderschap van Gelderland. Vermeldenswaard is nog dat uit een

register, opgemaakt voor het jaar 1808 ten behoeve van een speciale belasting (vereiste opbrengst f 3.000.000,- voor Napoleon) valt op te maken dat de baronesse zich niet zo gemakkelijk bij de aanslag neerlegde: *Jonkvrouwe A.A. C. van Pabst occuperende de Hofstede Kroonenstein alhier, dog sustinerende niet in deze belasting gehouden te zijn te contribueren als deszelfs domicilium houdende te Emmerik en also bij wijze van schikking f 105,-* (de eigenaar van 't Veldhoen werd aangeslagen voor f 131,-, die van **Den Haring** voor f 84,-).¹¹

In 1814 is barones Agneta van Pabst overleden, waarna haar broer, mr. Johan Mauritz baron van Pabst, vrijheer van de Hooge en Lage Heerlijkheid Wolfsweerde, heer van Bingerden en Honcoop etc.etc. wonende te Bingerden, canton Doesburg, de eigendom van **Kroonenstein** verwierf.

Daar hij zag aankomen dat zijn geslacht zou uitsterven, machtigde hij een Amsterdamse makelaar om de buitenplaats publiek of uit de hand te verkopen., hetgeen in het voorjaar van 1816 zijn beslag kreeg.¹²

Aanvankelijk was Johannes Henricus Hingman de koper, doch door diens overlijden in datzelfde jaar 1816 moest zijn in Amsterdam wonende weduwe, Clasi-na Wilhelmina Valkhoff, de aankoop afronden. Zij betaalde voor de buitenplaats met inbegrip van alle tuin- en tuilmansgereedschappen, tuinsieraden, met de broeiramen en -kasten, en de aanhorige landerijen f 16.000,-.

Het echtpaar Hingman-Valkhoff ontmoetten wij al eerder, nl. bij de buitenplaats **Vreede Rijk**, door Hingman in 1808 op een veiling gekocht en door hem en zijn echtgenote als zomerverblijf gebruikt tot zijn overlijden in 1816,¹³

Terwijl zij reeds verblijf hield op **Kroonenstein** regelde de weduwe Hingman de nalatenschap inclusief de verkoop van **Vreede Rijk**, totdat zij in 1820 in staat was om ook **Kroonenstein** weer van de hand te doen en wel voor f 20.500,-.¹⁴

De nieuwe eigenaar, Jacobus Meertens, ging op de buitenplaats wonen, doch hij emigreerde blijkbaar onverwacht. Immers twee jaar later werd de buitenplaats door een tweetal makelaars in zijn opdracht van de hand gedaan, waarbij van hem vermeld wordt: *gewoond hebbende in Abcoude-Baambrugge, en vertrokken naar de kolonie Demerary [West-Indië].*¹⁵

De volgende eigenaar werd Karel (Carl) van Walree (1784-1832), rentenier te Amsterdam, die op Herengracht 470 woonde met zijn vrouw Maria Elisabeth van de Sande (1781-1821).

In opdracht van de vertrokken heer Meertens werden door de makelaar Saporas nog enige meubilaire goederen op de buitenplaats verkocht, waaronder een filtreermachine, 3 kolenhaarden, 5 potkachels, een boerenwagen, een 'plaisierschuit', een 'zonnenspheer', een praam en tuinmeubelen.¹⁶

Afb. 4. Kroonenstein en Breeëvecht gemarkeerd.

Het einde nadert

De nieuwe eigenaar, Carl of Karel van Walree (1784-1832) die in Amsterdam op Herengracht 470 (niet 555 zoals in Jb. Niftarlake 1991 staat) woonde, had in 1821 voor *f* 50.400 al de buitenplaats **Breeëvecht** onder Vreeland op een veiling gekocht voor *f* 50.400,- en nam ruim een jaar later het daarbij aansluitende **Kroonenstein** over (Afb.4 en 5). Hierdoor was het mogelijk van de Vecht over eigen terrein naar de Angstel te rijden of wandelen. Dit was daarom zo gunstig omdat hij aan de Angstel de trekschuit naar Amsterdam of Utrecht kon nemen, in plaats van zich de omweg via Nieuwersluis te moeten getroosten.¹⁷

Hij woonde op het huis Herengracht 470 in Amsterdam en blijkt **Kroonenstein** te hebben verhuurd, waardoor wij opnieuw kunnen kennismaken met een familie, die juist in die jaren een moeilijke periode doormaakte, waardoor voor hen huren het meest voor de hand lag. Het betreft het jonge echtpaar Jan Jansen – Johanna Christina Viruly, die later op **Middelvaart** in voor hen wat rustiger omstandigheden zouden wonen.¹⁸

In de familie Viruly werd vooral door de vader, Jan Dionijs Viruly, de echtverbintenis die hun dochter Johanna zou aangaan met de van eenvoudiger komaf zijnde Jan Jansen gezien als een *mésalliance* die hij maar moeilijk kon accepte-

Afb. 5. De 19e eeuwse kaart toont ook de laan van Kroonenstein naar Breeëvecht. (Grote hist, prov. atlas 1849-'50)

ren. Zijn koopmansgeslacht voert terug tot in de 15de eeuw, deels in Vlaanderen, waar het met name in de 16de/17de eeuw een rol speelde bij de Remonstranten. Vanaf de 16de eeuw was dit geslacht ook in Rotterdam gevestigd.¹⁹

Jan Dionijs Viruly, de vader van Johanna Christina, woonde, na in Rotterdam de stiel van zijn voorvaderen te hebben uitgeoefend, in Den Haag, maar zijn echtgenote vestigde zich op **Kroonenstein**, daarmede aan haar dochter Johanna, die inmiddels ook reeds twee kindertjes het leven had geschonken, de mogelijkheid tot een warm thuis biedend. Het huwelijk werd eerst in November 1822 gesloten, waarna deze beide kinderen konden worden geëcht.

De verwijdering met de vader zal in de eerste jaren schier onoverkomelijk zijn geweest en lijkt tot een tijdelijke scheuring in de familie te hebben geleid. Een voorbeeld daarvan is de regeling van de nalatenschap van de moeder – zij overleed eind 1826 op **Kroonenstein** –, die door Johanna bij procuratie aan Jan Jansen werd opgedragen.²⁰ De vader en de beide andere dochters worden nauwelijks genoemd, waaruit blijkt dat de scheuring in de familie nog steeds tamelijk actueel was.

Toch heeft de tijd ook deze wond enigermate weten te helen: Het oudste kind van het jonge echtpaar werd, geboren in 1820, in de geboorteakte vermeld als Jan Jansen, maar in 1823 werd de betreffende geboorteakte officieel gewijzigd, zodat deze oudste zoon verder als Jan Dionijs Jansen in het leven stond, genoemd naar zijn grootvader !

Anderzijds heeft de moeder bij het opmaken van haar testament geconstateerd dat al haar kinderen bij hun huwelijk een legaat hadden ontvangen van f 15.000,- doch dat dit niet was uitgekeerd aan Johanna bij haar huwelijk met Jan Jansen. Dit zou bij de afwikkeling van haar nalatenschap moeten worden rechtgezet, inclusief de rente, opdat al haar dochters gelijkberechtigd zouden zijn.

In 1833 kocht Willem Hendrik Gompertz **Kroonenstein**, eigenaar van een loodgieterij en -pletterij te Amsterdam, van de erven Walree voor f 14.300. Hij heeft de plaats of niet kunnen of niet willen verhuren.

Nadat het gezin van Jan Jansen een korte periode op **Bergvliet** (een nog te bespreken buitenplaats dichterbij Abcoude gelegen, namelijk ten zuiden van **Vreede Rijk**) had gewoond, heeft Jan Jansen in september 1835 de qua woonhuis in vergelijking met **Kroonenstein** wat bescheidener buitenplaats **Middelvaart** op een publieke veiling verworven en is zijn gezin daarheen verhuisd.

Voor zijn echtgenote, Johanna Christina Viruly is dit nieuwe woonhuis slechts een korte vreugde geweest. Zij overleed op **Middelvaart** in 1838, haar echtgenoot met vijf nog onmondige kinderen achterlatend. Van deze kinderen is een dochter, Johanna Jansen, later getrouwd met Jan Jacob van Voorthuijsen, die burgemeester werd van de gemeente Abcoude-Baambrugge. De oudste nog bewaarde grafstede op de begraafplaats van Baambrugge, een grafkelder, draagt op de dekplaat de namen van Jan Jansen en zijn echtgenote, met ook hun dochter, Johanna Jansen en haar echtgenoot burgemeester J.J. van Voorthuijsen en hun kindje Johanna Christina, genoemd naar haar grootmoeder, dat slechts 3 maanden oud werd.

Bij de verhuizing van het gezin van Jan Jansen naar **Bergvliet** werd **Kroonenstein** door hen onbewoond achtergelaten. De gevolgen bleven niet uit: in 1839 werd bij de burgemeester van Abcoude-Baambrugge aangifte gedaan van de diefstal uit de vijver van een visnet, *waarin nog enige vissen waren*, terwijl in mei 1840 opnieuw aangifte werd gedaan, nu van vermissing van tot de dakbedekking behorende stukken lood en van een loden pijp, waarbij aantekening: *Men heeft geen verdenkingen ten aanzien van de dader*.

Het einde van de buitenplaats komt dan snel in zicht. In 1842 werden tegelijk met tientallen op de buitenplaats staande bomen, ook de afbraak van het herenhuis, de keuken, het washok en verdere getimmeren ten verkoop aange-

boden. Daarbij werd bepaald, dat de muur tussen de af te breken keuken en de te handhaven stal moest worden gehandhaafd en gerepareerd.²¹ Mogelijk is het nog bestaande huis dat resterende deel van het stalgebouw; of wellicht de voormalige koetsiers/tuinmanswoning.

In datzelfde jaar 1842, nadat de sloop had plaats gevonden kwam de ondergrond met de gehandhaafde gebouwen, het koetshuis, de stal en de tuinmanswoning, in handen van Jan van Doorn, veehouder, waarmee de grond van deze buitenplaats, juist zoals bij vele andere luthoven, weer een agrarisch gebruik heeft gekregen.²²

Overzicht van eigenaren van Kerkkroon/Kroonenstein

Erfgenamen van Dionys Bailli en Johanna van Beringen

tot 1687, verkoop

Gosewijn de Cocq

vererving

Maria de Cocq *tot 1742*

vererving

Kinderen Maria de Cocq

Vererving

Kleinkinderen Maria de Cocq

Verkoop 1776

Willem Huijghens

Vererving 1786

Elisabeth Boendermaker, weduwe Willem Huijghens

Vererving 1791

A.A.C. barones van Pabst.

Vererving 1814

J.M. baron van Pabst

Verkoop 1816

J.H.Hingman

Vererving 1816

Clasina Wilhelmina Valkhoff, weduwe J.H.Hingman

Verkoop 1820

Jacobus Meertens

Verkoop 1822

Carl van Walree

Verkoop 1832

Willem Hendrik Gompertz

Verkoop voor afbraak 1842

Jan van Doorn met echtgenote Annigje de Wit.

't Veldhoen

't Veldhoen was van bepaald eenvoudiger snit en beperkter omvang dan **Den Haring**, zoals de daarvan in *Hollands Arcadia* gepubliceerde gravure toont. [Afb. 6] Het wordt door schrijver zeer goed mogelijk geacht dat het herenhuis van deze buitenplaats 10 à 15 jaar later dan **Den Haring** tot stand is gekomen, mogelijk zelfs met een telg van het geslacht Glimmer als bouwheer.

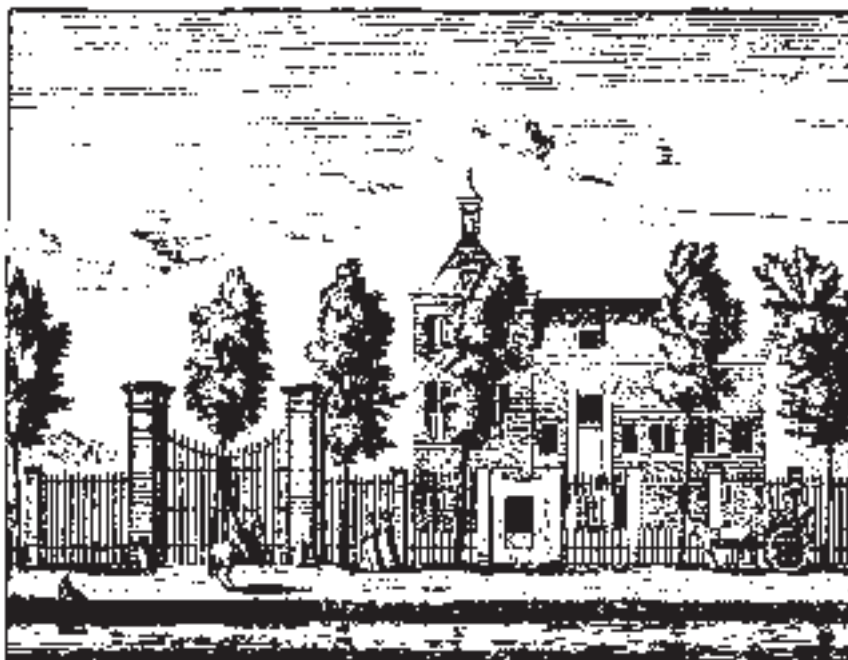
Hoe het ook zij, in 1719 zijn de executeurs van het testament van Anna Elisabeth Hinlopen, weduwe van Jan Everwijn Glimmer vanuit Amsterdam op zoek naar de waarde van de buitenplaats ter afwikkeling van de boedel.²³

Anna Elisabeth Glimmer was de enige erfgename van haar moeder, Anna Elisabeth Hinlopen, nog ongehuwd en dientengevolge een aantrekkelijke partij. Juist daardoor ontstonden er moeilijkheden, zoals blijkt uit hetgeen daarover is vastgelegd in de archieven van het gerecht Abcoude-Baambrugge. Zo wordt ten overstaan van het gerecht door een voormalige tuinman en -vrouw op 't Veldhoen een verklaring afgelegd in januari 1727 ter *requisitie van Mr Gerrit Hooft* [1684-1767], *out scheepen der stad Amsterdam*, (destijds gehuwd met Hester Hinlopen) en *Vrouwe Adriana Hinlopen* [1689-1767], *weduwe van de heer Jan Wijbrands, dat in de zomer van 1725 op 't Veldhoen een koets met twee paarden verscheen met eene juffr. Cramer met de heer Boufart, soo ons attestanten gesegt wiert hare namen waren, met nog andere bij hebbende, welke juffr. kwam spreken en aenmaningh deedt van eenige somme geld die de heer Th. W. van Solicoffer haar had beloofd als hij Anna Elisabeth Glimmer tot syn vrouw kwam te krijgen.*²⁴

Deze wens van de heer Zollikofer mag dan in vervulling zijn gegaan, prettig lijkt dit huwelijk niet te zijn geweest; in dezelfde akte uit 1727 doen de *attestanten verslag dat zij aldaar wonende, vele maalen hebben gesien en bijgewoont dat de voornoemde Th. W. van Solicoffer met sijn voornd. huysvrouw in groote oneenigheyt en questien samen leefden, ja, sodanig dat sij malkander van tafel en beth absenteerden; dat ook de voornd. Anna Elisabeth Glimmer in de voorschreven tijt haar veele maalen te buyten gingh in dronkenschap van sterken drank off andere gedistileerde wateren.*

Van de heer Boufart wordt nog vermeld, dat *hij met een blooten degen agter een boom stond omdat hij de heer Solicoffer zou attakeren*. Voorts wordt nog melding gemaakt van een *vrouwmens, waar de heer Solicoffer een kind bij heeft*.

Aanleiding voor de onenigheden lijkt in eerste instantie te moeten worden gezocht in het feit dat de heer Zollikofer er op uit was schulden, door hem in de tijd vóór zijn huwelijk met Anna Glimmer gemaakt, met gelden van Anna te vereffenen, waaraan Anna weigerde mee te werken. In het betreffende boek van het Gerecht Abcoude-Baambrugge zijn bladzijden volgeschreven over soms pikante gebeurtenissen rond het echtpaar Zollikofer-Glimmer, ja zelfs dat *de voornd. Anna Elisabeth Glimmer van de voorschreven hoffstede het land op met een mist-*

Afb. 6 't Veldhoen. (Holl. Arcadia nr. 89)

wagen, door een knecht van den heer Solicoffer heeft gereden, door Vreeland en van daar door Loenen en soo weder op hare hoffstede.

Lang hebben deze beproevingen voor Anna Elisabeth niet geduurd: reeds in het voorjaar van 1728 worden de buitenplaats en de bijbehorende landerijen vermeld als geestimeert (getaxeerd)* nagelaten door Anna Elisabeth Glimmer.²⁵ Het feit dat reeds een maand later, op verzoek van de reeds eerder genoemde mr. Gerrit Hooft en Adriana Hinlopen voor Zollikofer belastende verklaringen met *solemneele eede* worden herbevestigd,²⁶ terwijl de heer Zollikofer pogingen deed om deze verklaringen juist ingetrokken te krijgen, doet schrijver dezes vermoeden dat de familie tijdig heeft ingegrepen, zodat de gravure in *Hollands Arcadia* van 1729 als eigenaar een Glimmer kon vermelden, namelijk Jan Glimmer. De louches heer Zollikofer, hoewel weduwnaar van Anna Elisabeth Glimmer, lijkt, dank zij de familie, buiten beeld geraakt; wellicht afgekocht, doch sporen daarvan zijn noch in het gerechtelijk archief, noch in de notariële dossiers aangetroffen.

Minder avontuur

't **Veldhoen** is tot 1754 in het bezit van de familie Glimmer gebleven. Dan is het Sara Catharina van de Poel, weduwe van Jacob Glimmer, die de buitenplaats voor f9.500 verkocht aan Hendrik (Henrik) Hooft (1710-1801), zoon van de eerder in het kader van de verwickelingen rond Anna Elisabeth Glimmer ter sprake gekomen Gerrit Hooft.²⁷ Vader en zoon Hooft waren beide ossenweiders, hoewel Henrik deze stiel met meer overtuiging lijkt te hebben beoefend dan zijn vader, die ook zeven maal burgemeester van Amsterdam was. Gerrit Hooft was een achterneef van P. C. Hooft, beroemd als drost van Muiden en van de Muiderkring. Gerrit Hooft en zijn zoon Henrik voeren terug op Henrick Haeck, die zich later Henrick Hooft Willemsz (1617-'78) noemde en heer van Oud Caspel en Koedijk, Schoten en Schoterbosch was.

Vader Gerrit Hooft²⁷ was gehuwd met Hester Hinloopen, waardoor de relatie van Adriana Hinloopen in de kwestie Anna Elisabeth Glimmer verklaard wordt (Afb.7) Henrik Hoofts echtgenote, Suzanna Adriana Hasselaer (1717-'87), was enige dochter van Dirck Hasselaer, koopman en bevelhebber van het Staatse garnizoen. Zij vestigden zich in de St Antoniebreestraat, maar burgemeester Hooft liet al snel twee huizen voor zich bouwen op de Herengracht, later door één breed pand vervangen in opdracht van Adriaan van Loon, (thans nr. 556) De tweede zoon, Gerrit Hooft was in het begin van de 18de eeuw vijf keer burgemeester. Diens oudste zoon werd opnieuw Gerrit genoemd en de tweede zoon was de Henrik Gerritzn Hooft, die in 1754 't **Veldhoen** kocht.

In de archivalia van het gerecht Abcoude-Baambrugge werd hij geregeld Hendrik genoemd, hoewel hij Henrik was gedoopt. Tot in de 19^e eeuw werd door sommige leden van het geslacht, bij de naamgeving van hun zonen, aan Henrik vastgehouden. Henrik Gerritzn lijkt evenals zijn voorvaderen voorbestemd voor een loopbaan in het openbaar bestuur; hij werd al jong verkozen tot schepen van Amsterdam, maar werd door stadhouder Willem V in 1748 als niet voldoende Oranjegezind geamoveerd.

Niet lang na de aankoop van 't **Veldhoen** in 1755, vergrootte Henrik Hooft de plaats met het aan de zuidzijde aanpalende **Wiessenburg** voor f 6000, waarvan de naam daardoor in onbruik is geraakt.²⁸ Door deze aankoop werd 't **Veldhoen**, dat 27 morgen groot was, wat oppervlakte betreft ongeveer verdubbeld.

Eerder, van 1741-'48, was Henrik Hooft eigenaar van **Ipenburg** ook in Baambrugge.²⁹ Wellicht bood deze buitenplaats voor zijn ossenweiderschap onvol-

* In vroeger eeuwen werden de begrippen taxatie en estimatie naast elkaar gebruikt, maar in onze omgeving waar ook de 13^e penning verschuldigd was werd estimatie gebruikt voor een taxatie t.b.v. de 13^e penning, waarbij alleen de waarde van de grond zonder opstallen behoefde te worden bepaald. Bij de buitenplaatsen kwam dit meestal neer op ruim de helft van de totale waarde.

Afb. 7. Henrik Hooft en Aegje Hooft Hasselaer door Michiel Jansz van Mierevelt 1640, olieverf op paneel 70x60 cm.

doende ontwikkelingsmogelijkheden, terwijl hij de kansen van **'t Veldhoen**, waar zijn vader bij betrokken was, aan de horizon zag opdoemen. Hoe het ook zij, de aanwinst van **Wiessenburg** was 25 morgen groot, *zoo boomgaard, wey en hooyland, alsmede hennipland*. Bovendien had Henrik Hooft *nog 10 morgen en 3 hond wey en hooiland, strekkende van de Indijk tot over de Vechtdijk in het Gerecht Nichtevecht alsmede 9 morgen hooyland in het Gerecht Loenersloot* aan zijn bezittingen toegevoegd, waarmee hij zijn mogelijkheden inzake zijn ossenweiderschap nog verder uitbreidde.

Wiessenburg

De buitenplaats **Wiessenburg** heeft als zodanig slechts betrekkelijk korte tijd bestaan. Het duurt tot in de dertiger jaren van de 18de eeuw vóórdat een vermelding in de archieven, gerechtelijke zowel als notariële, wordt aangetroffen. De kaart van Gerrit Drogenham uit ca. 1700 evenwel toont aan dat **Wiessenburg** in die tijd reeds als buitenplaats bestond; (zie Afb.1)

De opstallen waren in relatie tot het ossenweiden van minder belang. Over de bouwwerken, behorende tot **Wiessenburg** wordt in de archivalia bij de transacties met geen woord gerept, terwijl die van **'t Veldhoen** in slechte staat lijken te zijn geweest. Zo krijgt notaris Treddee in januari 1756 opdracht *omme op te neemen en aan te teekenen de ruijten, die in de Heerehujsinge, stallinge en verdere getimmerten alsmede in de broeijbacken stuckende waeren, of aen meer als twee stucken*

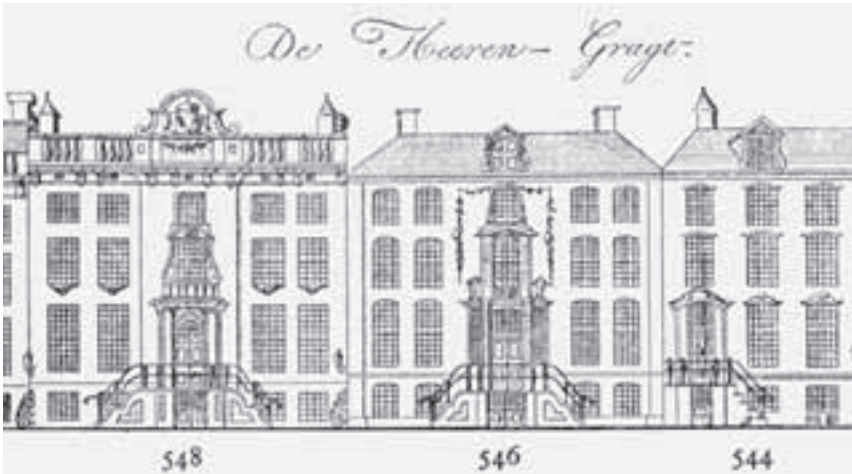
gebersten. Met notariële nauwgezetheid kwijt de notaris zich van zijn taak: Zoals te verwachten was hebben de bijgebouwen het zwaarder te verduren gehad dan de voor bewoning bestemde opstallen: *in de nieuwe stal 16 ruiten en in de oude stal 22 ruiten*, maar ook bij vele kamers van het herenhuis is er voor de glaszetter werk te vinden.

Elke twee jaar werd door Henrik Hooft een nieuw huurcontract afgesloten met de bewoner van de bijbehorende boerderij, maar daarin stonden geen bepalingen die wijzen op een gebruik ten behoeve van het ossenweiden, hetgeen ook omtrent het midden van de 18de eeuw geleidelijk in onbruik raakte ten gevolge van een drietal epidemieën van veeziekten in de eerste helft van die eeuw. Wel behoorde nu ook een vinkenbaan met een huisje, waar de bijbehorende attributen van de vinkerij konden worden opgeborgen, tot de uitrusting van dit buitenverblijf.

Omtrent het korte bestaan van **Wiessenburg** kan nog worden vermeld dat deze buitenplaats omstreeks de eeuwwisseling in 1700 in het bezit was van het geslacht van de Zuid-Nederlandse burggraaf De Clercqque Wissocq. Pas in de dertiger jaren van de 18de eeuw worden de landerijen en opstallen geëstimeerd, nagelaten bij Maria Ignatia De Clercqque-Wissocq, voor een waarde van *f* 3.000,-, hetgeen ook voor een estimatie bescheiden mag worden genoemd.³⁰ Nu werd er geld geleend teneinde de opstallen te verbeteren en uit te breiden, met als onderpand: *twee kampen weyland met de nieuwe huysinge en stallinge daerop gebouwt en getimmert wordende*. Van deze bebouwing kon dientengevolge geen gravure in *Hollands Arcadia* van Rademaker worden opgenomen, daar het boek dateert van 1729-'30.

Slechts drie jaar later, in 1739, is het de executeur testamentair van wijlen de *HoogEdWelGeb Heer Philibert Belizaine De Clercqque Wissocq, Heer van Boningues, Weeze, etc. etc, Arnoldus Josephus Peeters, dit Kommelin, echtgenoot van Vrouwe Thecla Victoria de Clercqque, Burggravinne van Wissocq, Vrouwe van Weeze etc etc*, die Wiessenburg verkocht aan de *WelEd WelGeb Heer Jan Frederik Manuchat vanHouderingen, Heer van Sterkenburgh etc, etc*.³¹

Kort nadat Henrik Hooft Gerritzn **'t Veldhoen** had verworven zag hij ook kans om door bemiddeling van *Mr. Jan Jacob van Westreenen, Heere van Lauwenrecht, Raad ordinaris i.d. Hove van Utrecht, Wiessenburg* met zijn huizing, berg en schuur en verdere getimmerten alsmede 25 morgen boomgaard, *wey en hooy alsmede hennipland* te verwerven voor *f* 6.000,-.³² Deze beide buitenplaatsen sloten met de bijbehorende landerijen geheel aaneen.

Afb. 8. Herengracht 548. (Caspar Philips' Grachtenboek)

Henrik Hooft en zijn nazaten

Henrik Hooft Gerritzn, een *mooy, stark en robust man*, koopman en bankier, was ten tijde van de aankoop van **'t Veldhoen** schepen van Amsterdam en meerder jaren daarna *Raad en Meester van de Reekeninge over de Graaffelycke domeynen van Hollandt* en wat later bewindhebber van de West Indische Comp. ter kamer van Amsterdam. Hij en zijn vrouw, Suzanna Adriana Hasselaer, hadden twee dochters, Hester (1740-'91) en Constantia Geertruida, die ieder voor de helft in de nalatenschap werden gerechtigd.³³ Het echtpaar Hooft-Hasselaer woonde in een huis op de Herengracht tussen de Utrechtsestraat en de Reguliersgracht, thans nr. 548, een fraai gedeelte van de Herengracht (Afb. 8).

Dochter Hester trouwde in 1740 met Joan Graafland (1736-'99), (oorsprong van het geslacht Hooft Graafland) beide echtgenoten kwamen reeds aan het einde van de 18de eeuw te overlijden op hun buitenplaats **Weeresteyn** aan de Vecht te Nieuwersluis, hetgeen hun vader nog heeft moeten meemaken. Een zoon van Joan en Hester, Gerrit Graafland, (1773-1856), was o.a. adjunct maire van Maarssen. Hij heeft zich, hoewel wonende op **Weeresteyn**, de zorgen voor het vergrote **'t Veldhoen** aangetrokken.

Het volgende gedicht geeft de relatie van enige buitenplaatsen in het gerecht Abcoude-Baambrugge met de familie weer:

*Aan den Weledelen Gestrengen Heere Henrick Nicolaes Hasselaer,
Commissaris der Stadt Amsterdam,
Ter gelegenheid van de geboorte van zijn Edelh. Oudsten Zoon.*

*Op welken **Weerestein**, het boomrijk lusthuis **Loenen**,
't Vriendhoudend Rusthof en het groene **Vredenrijk**,
Een galm verspreiden, als den galm van vreugd klaroenen,
Waardoor de land-jeugd zelfs deelde in dit feestgebaar,
Daar 't Veldhoen schaterde van gulle zegeningen,
Vermengeld met de naam van **Hooft** en Hasselaer!*

10 July 1775.

(Hendrik Hasselaer was gehuwd met Constantia Geertruida Hooft, dochter van Henrik Hooft Gerritzn.)

Gedurende de tweede helft van de 18de eeuw was Riemer van der Veen de huurder van de boerderij op 't **Veldhoen**. Het laatste huurcontract met hem dateert van 1792, zoals steeds voor 2 jaar. In 1794 verscheen in zijn plaats Ibe van der Veen, de jongste zoon van Riemer, die bij zijn ouders op de boerderij inwoonde. In 1800 werd door Henrik Hooft met hem nog een contract gesloten, evenals in vorige jaren inclusief de 10 morgen onder Vreeland en de 9 morgen in de polder van Oucoop, maar dit keer niet voor 2 jaar doch voor 4 jaren. In 1808 trad bij een belasting aanslag de hiervoor reeds genoemde kleinzoon Gerrit Graafland op, die ook in 1813 enige roerende goederen op de buitenplaats verkocht.

In 1818 blijkt Elbert Korver de boerderij van de buitenplaats samen met zijn huisvrouw te bestieren, welke Elbert in 1820 overleed. Zijn weduwe, Marretje Kooij kreeg het vruchtgebruik van zijn gehele nalatenschap. Zij verkocht in 1823 het vee, boerengereedschappen en meubilair op de boerderij, die dan al meerdere jaren – niet ten onrechte – **Groot Veldhoen** wordt genoemd.

Hun opvolger, Teunis de Graaf, heeft geen lang leven op deze boerderij mogen meemaken. In 1824, dus slechts één jaar later, werd proces verbaal opgemaakt van zijn overlijden, waarbij het de vraag is of de akte van herziening van zijn reeds eerder opgemaakte testament – gerechtigden zijn enkele broers en zusters – rechtsgeldig was omdat de vereiste getuigen nog niet aanwezig waren op het moment dat Teunis de laatste adem uitblies. Notaris Verdam loste dit probleem uiterst praktisch op: *De erflater had uit zwakheid verzogt van het tekenen zijner naam verschoond te mogen blijven !*

Opnieuw werd in 1824 inventaris opgemaakt.³⁴

In 1834 doet Gerrit Graafland weer van zich spreken bij de verkoop van hout op stam op de buitenplaats 't Veldhoen. Hij wordt dan vermeld als rentenier.

Het einde komt in zicht

Nadat in 1861 al enige roerende goederen op de buitenplaats zijn verkocht ten verzoeken van een makelaar, lijkt in 1868 het definitieve einde van de buitenplaats aangebroken. Een commissionair in effecten verkocht in mei enig meubilair, in oktober de tuingereedschappen e.d. en bracht in diezelfde maand de buitenplaats ter veiling.³⁵ De heerenhofstede met *derzelver huizinge, koetshuis, stalling voor zes paarden, tuinmanswoning, koepel, houtloods, slingerlanen met opgaande bomen en houtgewassen, schuithuis, moes- en broeituinten, appelen en perenboomgaarden, wandelingen en verdere bepotingen en beplantingen*, werd opgehouden bij f 17.000,- hetgeen een herhaling was van een eerdere poging in 1861, toen bij het bod van f 16.000,- de veiling werd onderbroken.

Hierna vond eind 1868 verkoop in negen onderdelen plaats voor een totaalbedrag van f 15.748,- aan zeven leden van de familie Van Schaick, deels veehouders, deels ondersteunende familieleden.³⁶

De buitenplaats werd in 1870 ontmanteld en verder afgebroken, terwijl de bijbehorende landerijen een agrarische bestemming kregen of behielden. Alleen het grote koetshuis bleef eenzaam achter op het weiland om als veestal gebruikt te worden. In de 90-er jaren van de 20ste eeuw is dat koetshuis verbouwd tot woonhuis en kreeg het weer een toegangshek met enige allure. Daarop prijkt nu de naam van het oude **Veldhoen**.

Overzicht van eigenaren van 't Veldhoen

Anna Elisabeth Hinlopen, weduwe Jan Everwijn Glimmer tot 1718

Vererving

Anna Elisabeth Glimmer, 1719-'28

Vererving

Jacob Glimmer, c.q. Sara Catharina van de Poel, weduwe Jacob Glimmer, 1728-'54

Verkoop

Henrik Gerritzn Hooft, 1754-1801

Vererving

Gerrit Graafland 1801-'56

Vererving

Erven Gerrit Graafland 1856-'68

Verkoop

Familie Van Schaick 1868-'70

Afbraak 1870

Den Haring

Gebaseerd op de architectuur zou **Den Haring** (Afb. 9.) als oudste van de 4 genoemde buitenplaatsen mogen worden beschouwd. (Vgl. Afb. 9 en 10) Hoewel vele geveldetails achter de getekende boompartijen schuil gaan kan het bouwwerk toch als een tijdgenoot van **Dortmont/Zorgvrij** worden aangemerkt. Ook hier een hoog onderhuis, ter voorkoming van in die jaren nog vrij veelvuldig optredende wateroverlast, hoewel in het onderhuis door het hekwerk heen deuren en of ramen zijn te onderkennen. Het uit de voorgevel oprijzende topgeveltje, dat de hoofdingang markeert, is op geheel overeenkomstige wijze als bij **Zorgvrij** gedetailleerd. De architectuurdetails geven aanleiding de bouw rond 1650 te dateren.

Het bouwwerk is wel belangrijk omvangrijker dan **Zorgvrij**, gelet op een tweede achter de eerste evenwijdig aan het Zandpad (Rijksstraatweg) gesitueerde hoofdbeuk van waaruit de bebouwing zich nog verder naar achteren voortzet. Waarschijnlijk is dat de boerderij waarvan in 1733 sprake is. Het toegangshek is op de gravure nauwelijks te zien; het uiterst eenvoudige hek paste geheel in de houten omheining. Vermoedelijk heeft men, afgezien van eventuele boompartijen, vanuit het speelhuis van een vrij uitzicht tussen **Donkervliet** en **Ruytvelt** door kunnen genieten.

Het grote gezin van Gijsbert Dommer en Catharina van Sanen (Saenen), – tien kinderen werden volwassen – dat in de tweede helft van de 17de eeuw dit complex benutte, zal er zich goed hebben kunnen ontplooien. Maar of zij de eerste bewoners van dit buitenhuis waren is voorshands nog onzeker. De architectuurdetails wijzen niet direct op een latere vergroting van het bouwwerk, voortvloeiend uit het gestaag toenemend kindertal. Gijsbert en Catharina waren in 1654 getrouwd en hadden in de jaren van hun huwelijk niet over geldgebrek te klagen. Dat het bouwwerk ongebruikelijk groot was blijkt ook uit de dichtregels, die in het boekwerk van A. Rademaker *Hollands Arcadia* uit 1729/'30, daaraan door G. Tysens werden gewijd:

Ik ga, en zie van ver Den Haring, daar het oog
Op 't hoogst verwonderd word door 't aangenaam vertoog,
Van eër een Vorstenhof, dan lustplaats hier te aanschouwen.

Ook hier de familie Dommer

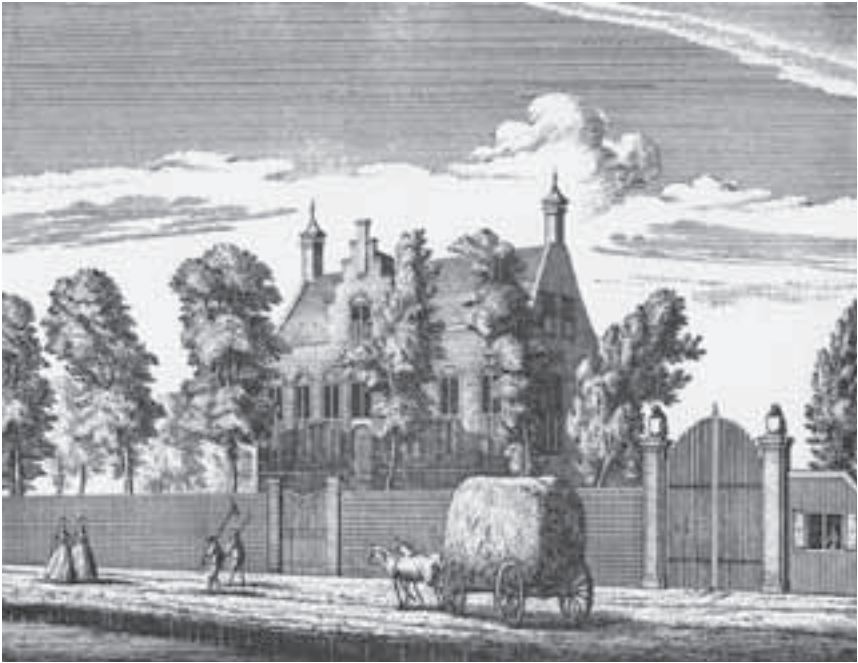
De oudste tekenen die er op wijzen, dat de familie Dommer in **Den Haring** haar domicilie had en deze buitenplaats haar eigendom mocht noemen, dateren van 1692.³⁷ Toen werd ten behoeve van de afwikkeling van de nalatenschap van *saaliger* Anna Maria Dommer **Den Haring** geëstimeerd en blijkt deze Anna Maria daarin voor een tiende part gerechtigd te zijn. Haar ouders, Gijsbert Dom-

Afb. 9. Den Haring. (Holl. Arcadia nr. 91)

mer (1628-'73) en Catharina van Sanen (Saenen) (1634-'73) lieten behalve Anna Maria nog negen zoons en dochters na. De oudste daarvan, Pieter Dommer, (1655-'94) overleed niet lang daarna, vijf nog minderjarige kinderen – *bij jonckvr. Cornelia Schippers geteelt* – nalatende, waarvoor zijn broer Florentius als voogd optrad.³⁸

De ouders kwamen reeds eerder – zij het terloops – ter sprake bij de behandeling van de buitenplaats **Holendrecht**.³⁹ Hun zoon Florentius trad heldhaftig op op de trappen van het Amsterdamse stadhuis bij zijn gang naar de zitting van de commissarissen van huwelijkszaken op 8 mei 1694. Dit was ten behoeve van hun nicht Catharina Blauw inzake het door haar geweigerde huwelijk met de in Gent (Vlaanderen) wonende Cornelis Dutry.⁴⁰ (Catharina Blauw was het puissant rijke meisje – volle wees – dat zich op 15-jarige leeftijd liet schaken *om van het school leggen bevrijd te zijn*. De moeder van Catharina, Maria van Sanen, was een zuster van de met Gijsbert Dommer getrouwde Catharina van Sanen.)

Afb. 10. Zorgvrij/Dortmond. (Holl. Arcadia nr. 78)

Dat Baambrugge een grote rol in het leven van de Dommers heeft gespeeld valt af te meten aan het grote aantal kinderen en kleinkinderen van Gijsbert dat – hoewel wonende in Amsterdam – in Abcoude, ten overstaan van Schout en Schepenen, in het huwelijk trad.⁴¹

Een zeer oud geslacht

Het geslacht Dommer voert terug op Ijsbrant Jansz Dommer van de Zijdewinde (=binnenkade) bij Weesp, geboren 1280. Ijsbrant was touwslager. Mevrouw I.H. van Eeghen,- in de vorige eeuw archivaris bij het gemeente-archief van Amsterdam, – die zich meermalen met de 17de eeuwse familie Dommer heeft bezig gehouden – schreef *dat deze familie, een oud Rooms-Katholiek geslacht, dat er – overigens vermoedelijk wel ten onrechte – op boogde, dat de zieke van het mirakel van 1345 een der hunnen was.*⁴² Eén van hun voorzaten zou volgens hun de man zijn geweest, die – bediend zijnde met de sacramenten der stervenden – in de

Afb. 11. Pieter Dommer (1600-vóór 1653) door Willem Karel Rees. (olieverf op paneel 41.5x32.5 cm. part. coll. I Bur. 20115)

avond had gebraakt, welk braaksel zijn vrouw in het vuur had geworpen, waarop de volgende ochtend bleek dat, toen zij het vuur weer oprakelde, de hostie ongeschonden boven het vuur zweefde. Dit werd in de 14e eeuw als zo miraculeus ervaren dat aan deze gebeurtenis een stille omgang werd gewijd welke na een jarenlange onderbreking nu weer telken jare wordt gehouden. Of deze gebeurtenis in 1345 inderdaad betrekking had op een lid van de familie Dommer(?); Ijsbrant of een broer van hem zouden er qua leeftijd voor in aanmerking kunnen komen.

Hoe het ook zij, zeven generaties later, in rechte lijn voortgaande, wordt beschreven dat Jan Jacobszn Dommer, (1498-1560), in 1524 en 1527 raad en schepen van Amsterdam was. Diens zoon, Ijsbrand Janszn Dommer, was een der tien katholieken die, in 1578, bij de alteratie werd herkozen tot raad. Het geslacht Dommer zou met hem zijn uitgestorven, ware het niet dat zijn zuster, Lys-

beth Jansdr Dommer, gehuwd met Ijsbrant Willemsz Brouwer onder anderen het leven had geschonken aan Willem Ijsbrantsz Brouwer, die de naam Dommer is gaan gebruiken, aldus het geslacht Dommer 'voortzettend'.

Opnieuw in rechte lijn voortgaande, komt men nog twee generaties later, de reeds genoemde Gijsbert Dommer tegen, die in 1654 gehuwd was met zijn nicht Catharina van Saenen.⁴³ Zijn vader was Pieter Dommer, (1600-vóór 1653) gehuwd met Catharina van Beresteyn, een dochter van Gijsbert van Beresteyn, bewindhebber van de O.I. Compagnie (Afb. 11.). Zo komt de naam Gijsbert voor het eerst in de familie Dommer. Het zijn de kinderen van Gijsbert Dommer, en hun echtgenoten, die aan het einde van de 17de eeuw de buitenplaats gebruikten.

In dit verband behoort de reeds ten tonele gevoerde Cornelia Schippers (1661-1743) te worden genoemd, dochter van Jan Jacobsz Schipper. (1617-'69). Laatstgenoemde had een bloeiende internationale boekhandel opgebouwd, die, na zijn overlijden in 1669 door zijn weduwe werd voortgezet. Er was een drukkerij aan verbonden, waaraan in 1681 ook een lettergieterij werd toegevoegd. Mejjuffrouw Van Eeghen citeert uit een grafschrift de nu volgende dichtregels, betrekking hebbende op de weduwe Schippers:

De Weeuw van Schippers, al de Waereld door vermaard,
Zo ver men boeken vind; om haare deugd verheven;
Uitmuntende in verstand; rust hier. Hoe hoog bejaard,
Noch trof de Dood, helaas! te ontijdig 't dierbaar leeven.

Cornelia Schippers, was in de gereformeerde Noorderkerk te Amsterdam door een dochter van Jacob Cats ten doop gehouden⁴⁴ doch was sedert haar tiende jaar rooms-katholiek opgevoed. Zij trouwde met de rijke jonge Pieter Dommer, oudste zoon van Gijsbert. Hierbij zij opgemerkt dat Pieter naar het schijnt een slecht financier was, daar bij het huwelijk zijn eigen goederen én die van zijn vrouw onder beheer van een voogd werden gesteld. Ook overigens viel Pieter Dommer weinig geluk ten deel: Nadat het gezin aanvankelijk over twee vestigings-plaatsen was verdeeld, (Pieter woonde met zijn twee dochtertjes in Utrecht, terwijl zijn echtgenote met haar moeder en oudste zoon Gijsbert, in Brussel en Antwerpen domicilie hadden gevonden). Pieter werd rond 1690 naar Indië gezonden, waar hij in 1694 als onderkoopman stierf, ver van vrouw en kinderen. Hij toont zich in zijn brieven een zwakke, maar sympathieke en wat tragische figuur.⁴⁵

Zijn weduwe hertrouwde in 1695 met Jacob Cleyburg, *kapitein-luitenant bij het Ed.Mog College ter Admiraliteit, overleden in die kwaliteit te Livorno in Augustus 1712*, zijn weduwe met opnieuw drie kinderen achterlatend. Mejjuffrouw Van Eeghen schrijft in haar artikel over deze zeer gereformeerde Jacob Cleyburg dat hij op

grote voet leefde, veel meer uitgaf dan zijn toch niet te verwaarlozen eigen inkomsten toelieten, en er onder andere ook de hand in had dat het gezin van het huis op de Prinsengracht, waar de weduwe Schippers en de familie Cleyburg woonden, in 1699 verhuisde naar het bij die gelegenheid mooi en kostbaar ingerichte huis nabij de drukkerij.

Anderen eigenaren

Bij het tweede huwelijk van Cornelia Schippers werd **Den Haring** door de kinderen van Gijsbert Dommer verkocht aan Cornelia Schippers. Weliswaar is de notitie,⁴⁶ van kort na dit tweede huwelijk, zeer fragmentarisch te lezen, (verbleekt) maar er kan uit worden opgemaakt, dat de buitenplaats aan het echtpaar Cleyburg-Schippers werd verkocht: *bekennende de cooppenningen geheel betaalt te syn.*

Bij de nu volgende eigendomswisseling van **Den Haring**, die eerst in 1733 werd opgetekend,⁴⁷ blijkt de buitenplaats door haar in 1733 verkocht te zijn aan Marco Aurelio del Borgo.⁴⁸

De omschrijving van **Den Haring** luidt dan: *heerenhuysinge met syn speelhuys, tuinmans- en koetshuys, stallinge met omtrent 3 mergen boomgaert, genaemt Den Haring, mitsgaders een boerenhuys, bergh en schuur en omtrent seventien en een half mergen lants alles annex den anderen, staande en gelegen in de Oostseyder polder, tesamen 20½ mergen.* Marco Aurelio del Borgo heeft met zijn echtgenote, Margaretha van Delft, niet lang van de plaats kunnen genieten. Een hypotheek met de buitenplaats als onderpand, groot f 3.000,- afgesloten in 1736, bleek slechts uitstel van executie te bieden. Reeds in 1739 heeft hij het complex van de hand moeten doen aan Willem Woudman.⁴⁹

Belendingen

Uit enkele aantekeningen over grondtransacties blijkt overigens dat tussen **Den Haring** en de ten noorden daarvan gelegen buitenplaats **Wiessenburg**, – later opgenomen in 't **Veldhoen** – nog ruimte was voor een boerderij van 18 morgen, genaamd **Groenewoudt**, welke boerderij ter veiling tevergeefs ten verkoop werd aangeboden, waarna deze in twee niet geheel gelijke delen werd verdeeld over de eigenaren, Jacob Korse de Wit en Arij Sol.⁵⁰

Willem Woudman vergrootte de buitenplaats in 1759⁵¹ met nog enkele elders gelegen weilanden, – *7 morgen in de Oukoopse polder, Gerecht Loenreslooth, alsmede 5 morgen gelegen onder Nigteveght* –. Na zijn overlijden verkocht diens enige zoon en universeel erfgenaam, Roelof Woudman, **Den Haring** in 1763 met deze weilanden aan Christina de Jong, weduwe van Willem Munst.⁵²

Doch ook nu weer een snelle wisseling van eigendom: de schoonzoon van Christina de Jong, Jan Markon, werd reeds een jaar later eigenaar door vererving wegens de dood van zijn schoonmoeder. Nog datzelfde jaar, 1764, werden deze eigendommen overgedaan aan Jan Bruin Abrahamszn en zijn vrouw Georgina Josina van Oosterwijk.⁵³ Tot de opstellen van de buitenplaats wordt nu ook een koepel genoemd; mogelijk is het aan de weg gelegen speelhuis tot koepel verbouwd, doch de beide omschrijvingen *koepel* en *speelhuis* waren in die tijd inwisselbaar. Het echtpaar Bruin heeft de plaats gelukkig wat langer namelijk 17 jaar mogen bestieren. Na hun overlijden kwam het complex met de beide elders gelegen weilanden in 1781 in publieke veiling. Zij lieten zes kinderen na, waarvan alleen het jongste nog minderjarig was.⁵⁴ Een van deze kinderen gebruikte in het vervolg de naam: Van Oosterwijk Bruin.

Den Haring werd met de bijbehorende 20 1/2 morgen en de elders gelegen weilanden uit de boedel voor f 10.400,- verkocht aan Abraham Roghé.⁵⁵ De koper, heeft op de buitenplaats – mogelijk in navolging van enkele voorgaande eigenaren – een veehouderijbedrijf uitgeoefend, waarvoor hij zijn bezit, zo blijkt uit de estimatie van de landerijen, in 1788 nog heeft vergroot met 5 1/2 morgen wei en hooiland, aansluitend aan de bij de buitenplaats behorende gronden en ten noorden grenzend aan de eigendommen van Henrik Hooft Gerritzn. Hieruit valt op te maken dat dit perceel het restant was van de boerderij, die oorspronkelijk tussen **Den Haring** en het reeds met **Wiessenburg** vergrote 't **Veldhoen** lag, terwijl de andere gedeelten van deze boerderij zich in handen van Henrik Hooft Gerritzn. blijken te bevinden.⁵⁶ Ook in 1788 verwierf Roghé nog 5 morgen weiland onder Vreeland.

In 1792 kwam het levenseinde van Abraham Roghé, en de buitenplaats vererfde op diens zoon uit zijn eerste huwelijk, Hendrik Roghé. Uit een tweede huwelijk liet Abraham nog een drietal kinderen na, nog onmondig, doch zij erfden andere vermogensbestanddelen.

Op **Den Haring** bleef de weduwe van Abraham Roghé, Machilda Maria Pelgrom de Bie, nog een aantal jaren wonen, waarbij haar stiefzoon Hendrik Roghé het veehouderijbedrijf voortzette. Van verhuur van de bij de buitenplaats behorende boerderij gedurende deze jaren is in de archieven niet gebleken, terwijl tot de boedelinventaris, opgemaakt na het overlijden in 1817 van Hendrik Roghé, wel vee en boerengereedschappen behoorden. Hij is evenals zijn vader twee maal getrouwd geweest, eerst met Hendrina Kist en nadien met Hendrika Elisabeth Wismeijer, die daarna, evenals haar schoonmoeder, nog enkele jaren op de buitenplaats heeft gewoond. Kort na het overlijden van haar echtgenoot deed zij het vee, waaronder 21 koeien, en de boerengereedschappen van de hand.⁵⁷

In de boedelinventaris van 1818 wordt gemeld, dat men op een van de zolders nog aantrof: *enige klederen door des overledene vader in Oost Indie en zijn bedienden gebruikt, welke meestal door ouderdom zijn vergaan*. Wat de vader in Oost Indie heeft gedaan hebben de archieven nog geheim gehouden.

Tot deze inventaris behoorden ook nog diverse wagens, zowel voor het boerenbedrijf, als voor particulier gebruik. De getaxeerde waarde van de inboedel bedroeg *f* 5.569,22 ¹/₂.⁵⁸

De weduwe Roghé verkocht het jaar daarop de rest van het vee, nog wat boerengereedschap en enig meubilair voor *f* 1.961,40.⁵⁹ Het blijkt dat de 5 morgen land in Nigtevecht en de 7 morgen land in Loenersloot nog tot de boedel behoorden en ook de 5¹/₂ morgen land in Abcoude-Baambrugge, en de 5 morgen land in Vreeland.⁶⁰

In de 19e eeuw houdt de buitenplaats nog lang stand.

De verkoop van de buitenplaats door de weduwe Roghé-Wismeijer vond plaats in 1820, waarbij de elders liggende weilanden grotendeels naar diverse inwoners van Vreeland en Loenen werden overgeschreven. De totale opbrengst bedroeg *f* 22.155,-.⁶¹ Alvorens naar Haarlem te vertrekken maakte de weduwe Roghé nog haar testament op, waaruit blijkt dat haar 5 kinderen nog in leven waren.⁶²

Dat jaar vond op **Den Haring** een verkoop van roerende goederen plaats, waarvoor de nieuwe eigenaar geen belangstelling had, waaronder 10 marmeren tuinbeelden, een loden beeld, een bakstenen vaas, een bakstenen beeld, een zonnewijzer, twee paarden en een Franse *chais*; de ontmanteling van de buitenplaats tekent zich reeds af.⁶³

De buitenplaats kwam bij de publieke verkoop in de herfst van 1820 in handen van de uit de omgeving van Oldenburg (Noord-Duitsland) afkomstige Gerd Hulscher, die zich hier te lande noemde Gerrit Huijskens. Hij was ongehuwd, woonde tijdens deze aankoop te Zevenhoven en was kennelijk voornemens het door Hendrik Roghé gevoerde boerenbedrijf weer op te pakken, alhoewel tot zijn bezittingen ook turf, veenderijgereedschappen en een turfschuur behoorden. De door de weduwe Roghé in de arm genomen huurder van de boerderij, Arie van den Oudenrijn, verliet de boerenwoning ten behoeve van de plannen van Gerrit Huijskens in het voorjaar van 1822. Gerrit verwisselde echter reeds een jaar later, in 1823, het tijdelijke met het eeuwige, zodat de voornamelijk in Duitsland gevestigde erfgenamen opnieuw tot publieke verkoop moesten overgaan. Zonder de bijgekochte, elders gelegen, weilanden bracht de Plaats *f* 14.700,- op. Meestbiedende was Willem Hendrik Gompertz, die als hoogste bieder tot *f* 12.500,- was gegaan, maar er blijktbaar zeer aan hechtte deze aankoop te effectueren en derhalve op *f* 2200,- afmijnde.⁶⁴

De omschrijving luidt dan: *de zeer aangenaam gelegen hofstede genaamd **Den Haring**, met deszelfs hecht en sterk en weldoortimmert dubbele heerenhuizing, koetshuis, stalling, tuinmanswoning, koepel, wagenhuis en verdere getimmerten. Voorts met deszelfs lanen, vijvers, tuin en boomgaarden en bosschen en aan de heerenhuizinge annexe boerenwoning met stalling voor 36 stuks vee, hooiberg en boomgaard en daarachter gelegen zeer welige buitengewoon toegemaakte wei- en hooilanden. Groot 22.14.00.* Het mede tot de koop behorende onder Vreeland gelegen land, dat nog niet vervreemd was, behoorde niet bij de genoemde oppervlakte. Deze afmeting was verkregen door de toevoeging aan de buitenplaats nog door Hendrik Roghé in 1796 van een overblijvend gedeelte van de boerderij **Groenewoudt**.

De in Amsterdam residerende koper, Willem Hendrik Gompertz zou in 1833 eigenaar worden van de Vreelandse buitenplaats **Breeëvecht** en van het hierboven beschreven **Kroonenstein**.⁶⁵ Hij kocht in deze jaren nog meer stukken grond, al dan niet met opstallen. De bedoelingen van Gompertz met de aankoop van **Den Haring** zijn onduidelijk gebleven, tenzij die ondergebracht moeten worden bij het hoofdstuk grondhandel. Hij bracht de plaats in 1831 in publieke veiling doch liet deze ophouden. Kennelijk dacht hij bij onderhandse verkoop een betere prijs te kunnen bedingen doch dit is hem niet gelukt. Hij onderging in 1839 de onteigening van een strook grond ten behoeve van de Rhijnspoorweg, waardoor zijn grond werd gedeeld. Hij verkocht die beide delen pas in 1844 aan een Amsterdamse makelaar Albertus Kersjes.⁶⁶ Een andere makelaar, G.A. van der Voort, bracht de beide delen vervolgens in 1848 weer in veiling, hetgeen evenals bij andere veilingen, geschiedde in het Oudezijds Heerenlogement in Amsterdam.⁶⁷

Koper was nu een volgende belangstellende in voortzetting van het veehouderijbedrijf. Het was Engebort Heckmann, die samen met zijn enige zoon Johannes Nicolaas de beide onderdelen kocht. Dit lijkt geen succes te zijn geworden, want acht jaar later, in 1856, verkochten vader en zoon hun bezittingen weer, waarbij, teneinde de verkoopbaarheid te vergroten een en ander in 9 onderdelen ter veiling werd gebracht.⁶⁸

Deze splitsing was wel zeer grondig. Zo werd het herenhuis aangeboden zonder de ondergrond, en het land waarop de boerderij gebouwd was zonder enige opstallen. Een bijzondere bepaling uit de veilingvoorwaarden was: *Als het huis bij de verkoop niet verenigd mocht worden met de grond waar het op staat, dan zal al het afkomende materiaal vóór komende 1^e July [1856] moeten zijn verwijderd.* Inderdaad kwamen huis en ondergrond in verschillende handen, zodat het herenhuis datzelfde jaar nog is afgebroken. Later heeft een eigenaar van het nog bestaande **Valck en Heining** een deel van de grond van **Den Haring** bij die van zijn buitenplaats getrokken.⁶⁹

Daarmee viel het doek na 200 jaar voor het oude **Den Haring**
Het West Fries museum te Hoorn kocht jaren geleden een 18de eeuws glas aan,
waarop het huis **Den Haring** gegraveerd staat. Als voorbeeld diende de gravure
nr. 91 uit *Hollands Arcadia* van de hand van Abraham Rademaker uit 1730.⁷⁰

Naschrift

Wederom heb ik ook dit jaar mogen putten uit de gegevens, die de heer W. W.
Timmer heeft verzameld inzake de 19de en een deel van de 18de eeuw. Ook
voor zijn niet aflatende steun ben ik hem zeer erkentelijk.

Ir. D.L.H.Slebos.

Abcoude, Januari 2007.

*Overzicht van eigenaren van **Den Haring***

Gezamenlijke erfgenamen (kinderen)

van Gijsbert Dommer en echtgenote

Verkoop 1695

Cornelia Schippers

Verkoop 1733

Marco Aurelio del Borgo.

Verkoop 1739

Willem Woudman

Vererving 1759

Roelof Woudman

Verkoop 1763

Christina de Jong, weduwe Willem Munst

Vererving 1764

Jan Markon, schoonzoon Christina de Jong

Verkoop 1764

Jan Bruin Abrahamszn

Vererving

Kinderen van Jan Bruin Abrahamsz

Verkoop 1781

Abraham Roghé

Vererving 1792

Hendrik Roghé

Vererving 1817

Hendrika Elisabeth Roghé-Wismeijer

Verkoop 1820

Gerd Hulscher, zich noemende Gerrit Huijskens

Vererving 1823

Erfgenamen Gerrit Huijskens
Veiling 1824
Willem Hendrik Gompertz
Verkoop 1844
Albertus Kersjes, makelaar
Verkoop 1844-1848
G.A. van der Voort, makelaar
Verkoop 1848
Engebert Heckmann en diens zoon Johannes Nicolaas
Veiling 1856
Diverse leden van de familie Van Schaick
Afbraak 1856

Afkortingen

HUA. Dorpsger. Het Utrechts Archief. Gerechtelijke archieven.
HUA. N.a. Idem. notarieel archief.
HUA. D.T.B. Idem. Doop. Trouw en Begraafregisters.
GAA. N.a. Gemeentelijk Archief Amsterdam. Notarieel archief.
OAA.B. Streekarchief Mijdrecht.

Noten

1. HUA. Dorpsger. nr. 8.
2. Jb. Niftarlake 1998, pag. 50.
3. Terzijde zij nog opgemerkt dat de eerste echtgenote van Gosewijn de Cocq, Aletta van de Veen bij haar huwelijk met Gosewijn uit een eerdere echtverbintenis twee dochters meebracht, die ten aanzien van de buitenplaats niet van grote betekenis zijn geweest.
4. GAA. N.a. nr. 9478, d.d. 13-12-1741.
5. HUA. Dorpsger. nr. 11. d.d. 02-03-1759.
6. GAA. N.a. Nots. Ardinois, div. akten in doss. nrs. 9476 t/m 9480.
7. Zie 4.
8. HUA. Dorpsger. nr. 12, akte nr. 238. d.d. 29-05-1776.
9. HUA. Dorpsger. nr. 14, akte nr. 125. d.d. 21-11-1786.
10. GAA. N.a. Nots. Abraham van Beem, d.d. 22-02-1791. Een notariële akte van 14-06-1816 meldt dat de buitenplaats bij scheiding in 1791 werd toegewezen aan Theodora Anna Wilhelmina van Pabst, in leven echtgenote van Jasper Hendrik van Zuïjen van Nijveld. Dit nu berust op een misverstand, zoals ook blijkt uit latere archivalia.
11. OAA.B. Nr. 39. d.d. 26-10-1808.
12. HUA. N.a. 55. d.d. 09-09-1814.
13. Jb. Niftarlake 2000, pag. 72.
14. GAA. N.a. Nots. mr. Willem van Homrich, d.d. 05-01-1820.
15. HUA. N.a. nr. 66. d.d. 16-01-1821.
16. HUA. N.a. nr. 67. d.d. 13-04-1822.
17. Jb. Niftarlake 1991, pag. 60/65.

18. Jb. Niftarlake 2005, pag. 45 e.v.
19. Ned. Patriciaat 21e jg. 1933-'34.
20. HUA. N.a. nr. 73. d.d. 19-03-1827.
21. HUA. N.a. nr. 2357. d.d. 15-03-1842.
22. HUA. N.a. nr. 93. d.d. 15-08-1842.
23. HUA. Dorpsger. nr. 9 d.d. 20-01-1719.
24. HUA. Dorpsger. nr. 10. d.d. 12-01-1727.
25. HUA. Dorpsger. nr. 10. d.d. 28-04-1728.
26. HUA. Dorpsger. nr. 10. d.d. 20-05-1728.
27. HUA. Dorpsger. nr. 11. d.d. 15-04-1754.
28. HUA. Dorpsger. nr. 11. d.d. 22-11-1755.
29. Jb. Niftarlake 1989, pag. 52. noot 4.
30. HUA. Dorpsger. nr. 20. d.d. 17-03-1736.
31. HUA. Dorpsger. nr. 20. d.d. 19-08-1739.
32. HUA. Dorpsger. nr. 11. d.d. 22-11-1755.
33. HUA. Dorpsger. nr. 18, akte nr. 3 is excerpt van Not. Eduard Haverkamt te Asd.
34. HUA. N.a. nr. 69, d.d. 20-08-1824.
35. HUA. N.a. nr. 127. nr. 3162, d.d. 01-10-1868.
36. HUA. N.a. nr. 128. nr. 3264, d.d. 26-10-1869.
37. HUA. Dorpsger. nr. 8. d.d. 28-08-1692.
38. HUA. Dorpsger. nr. 8. d.d. 12-11-1695.
39. Jb. Niftarlake 2004, pag 85.
40. Jb. Niftarlake 2003, pag 78.
41. HUA. Dorpsger. nr.30.
42. Jb. Amstelodamum 1966.
43. HUA. Geslachtslijst familie Dommer in Archief Fam. Van Ryckevorsel, inv. nr. 11.
44. GAA. D.T.B. d.d. 07-03-1663.
45. Jb. Amstelodamum 1966.
46. HUA. Dorpsger. nr. 8.
47. HUA. Dorpsger. nr. 10.
48. HUA. Dorpsger. nr. 20.
49. Id.id.
50. HUA. Dorpsger. nr. 11
51. Id.id.
52. Id.id.
53. HUA. Dorpsger. nr. 12
54. HUA. Dorpsger. nr. 13.
55. Id.id.
56. HUA. Dorpsger. nr. 16.
57. HUA. N.a. nr. 60.
58. HUA. N.a. nr. 63.
59. HUA. N.a. nr. 64.
60. HUA. N.a. nr. 65.
61. Id.id.
62. HUA. N.a. nr. 66.
63. HUA. N.a. nr. 65.
64. HUA. N.a. nr. 69.

65. Jb. Niftarlake 1991, pag. 62 e.v.
66. GAA. N.a. nr. 21293.d.d. 05-03-1844.
67. GAA. N.a. nots. Schimmel te Amsterdam, d.d. 25-09-1848
68. HUA. N.a. nots. Van Beusekom te Loenen, d.d. 29-01-1856.
69. HUA. N.a. nr 132.
70. Eerst kort geleden is bekend geworden dat Matthijs Pool al in 1720 een aantal gravures heeft gemaakt, die Rademaker tien jaar later voor zijn boek *Hollands Arcadia* heeft gebruikt. Het betreft een zeventiental gezichten aan de Amstel. Dumas, C. en W. Beelaerts van Blokland. 2006. *Kasteeltekeningen van Abraham Rademaker*, Zwolle, blz 31.